

PRIJEDLOG SUSTAVA PRIJEMNIH ISPITA ZA SREDNJE ŠKOLE U ŠKOLSKOJ GODINI 2012/13.

Siječanj 2012.

Sastavio: Dalibor Perković, prof. fizike
uz malu pomoć nekih prijatelja

--

Sustav upisa u srednje škole koji je sada na snazi je loš i štetan na nekoliko razina, ne samo za školstvo, nego i za hrvatsko društvo u cjelini i treba ga promijeniti u najkraćem mogućem roku. Već je puno rečeno o "učenju za ocjenu" kao suprotnom polu "učenju za znanje", ali čak i reći da sustav koji je trenutno na snazi podržava "učenje za ocjenu" bilo bi precjenjivanje. Naime, cjelokupno nastojanje svih sudionika obrazovnog sustava sada je usmjereno na to da učenik na kraju obrazovnog razdoblja dobije bolju ocjenu.

Međutim, pritom je "učenje" **samo jedna od metoda**. Ovdje je riječ i o već mnogo puta opisanim "pritiscima na nastavnike", često od strane roditelja, ali još i više od ravnatelja, školskih stručnih službi, pa i drugih nastavnika.

Sve što sudionici obrazovnog procesa rade u posljednjih nekoliko tjedana školske godine, rade kako bi se poboljšala ocjena, a u svemu tome ima najmanje "učenja" i "podučavanja".

Kao rezultat, umjesto da ispitivanje i ocjenjivanje budu samo pomoćni alati prilikom usvajanja i prenošenja znanja, dogodilo se to da je znanje postalo samo **alat** da se dođe do bolje ocjene jer **ocjena**, a ne **znanje**, je to što u sadašnjim okolnostima omogućuje daljnje napredovanje u sustavu. Da stvar bude još gora, u mnogim situacijama je znanje nadomješteno **drugim alatima** koji sa znanjem nemaju nikakve veze, a koji su znanju postali gotovo ravnopravni u borbi za bolju ocjenu. Tako će mnogi nastavnici potvrditi da sve više učenika dolazi na završna ispitivanja i popravne ispite bez da su se uopće potrudili naučiti osnove, očekujući - i to, na žalost, s pravom, jer takvo je ponašanje sve češća praksa - da će im se "izaći u susret" jer "nećemo valjda rušiti dijete" ili, još gore, "rušiti ga po drugi put, pa da izgubi pravo na školovanje". Tako se pokazuje da se u hrvatskim školama čak sve manje uči uopće, a kamoli "uči za znanje" i da se sve više do te ocjene pokušava doći "drugim sredstvima".

Zbog svega ovoga izmjena sustava je potrebna u najkraćem mogućem roku i bez ikakvog odlaganja jer situacija se pogoršava sve brže i brže i čak i jedna godina odgode može puno značiti. S obzirom na veličinu i tromost sustava te na potrebne pripreme koje bi se morale izvesti - manje u samim školama, a puno više u glavama učenika i roditelja - određeni prijelazni interval, ne samo u vremenskom, nego i konceptualnom smislu, olakšao bi transformaciju. Model koji je ovdje predložen uzima to u obzir, a način na koji bi taj "prijelazni interval" bio ostvaren nosi sa sobom i još neke bonuse.

Sam prijedlog je, naravno, ukinuti upis u srednje škole na osnovu ocjena iz srednje škole i uvesti miješani sustav upisa na temelju ocjena i rezultata prijemnog ispita.

U ostatku dokumenta razradit će se tehničke pojedinosti prijedloga, no odmah na početku se treba pozabaviti spomenutim "prijelaznim intervalom" i time što on točno podrazumijeva.

Naime, u tom "prijelaznom intervalu" koji i ne mora biti vremenski definiran, ne bi se **propisivalo ništa novo**. Jedina sadržajna promjena bila bi da se **dozvoli školama koje to žele** da, uz bodove dobivene na temelju ocjena iz srednje škole, pri rangiranju za upis u srednju školu koriste i rezultate prijemnog ispita.

Iako ovaj sustav na prvi pogled ima elementa državne mature, on je vrlo daleko od njega i konceptijski i strateški. Zbog te razlike, zahtjevi prema ovakvom sustavu su puno manji i blaži te ga je zbog toga puno lakše provesti. Prije svega, glavna razlika je u tome što ovdje nije riječ o "ocjenjivačkom" ispitu u kojemu bi se ocjenjivala znanja i vještine učenika, nego isključivo o njihovom međusobnom uspoređivanju. Ne radi se apsolutna ljestvica koja govori "koliko je tko postigao", nego relativna u kojoj se uspoređuje isključivo "koliko je tko postigao u **odnosu na druge**", dakle usporedbena ljestvica. Zbog toga testovi ne moraju biti ni standardizirani ni normirani. Jednostavnim rječnikom, ako škola upisuje 100 učenika, njoj je potpuno svejedno hoće li najbolji učenik riješiti 100% ili 20%. Potpuno je svejedno hoće li prosječna riješenost zadataka biti 50%, 10% ili 90%. Rezultat ispita nije broj bodova, nego mjesto na rang-listi, uspješnost u odnosu na ostale koji su ispitu pristupili pod istim uvjetima.

Naravno, loše sastavljen ispit - ako je prelagan, velik broj učenika će se naći blizu 100% bodova, a ako je pretežak, velik broj učenika će se naći u nižem dijelu ljestvice - će smanjiti važnost bodova s ispita, a povećati važnost bodova iz OŠ. No, za očekivati je da će sastavljači ispita raditi na tome da zadaci budu dovoljno diversificirani da što bolje razdvoje učenike s različitim stupnjem znanja što će rezultirati ujednačenošću ispita.

Ovaj prijedlog podrazumijeva **deregulaciju, autonomnu odgovornost** subjekata u školstvu i **diversifikaciju** različitih škola. Do sada je svaki detalj procesa bio propisan od strane Ministarstva ili Sabora. Nisu se uzimale u obzir posebnosti pojedinih škola ili razina obrazovanja. Kao rezultat, to je dovodilo do loše sastavljenih pravila i situacije da su se institucije i subjekti sustava pokušavali nasilno ugurati u odgovarajući okvir, ma koliko im on bio neodgovarajući ili neprirodan. Ovim prijedlogom stvara se sustav koji je puno fleksibilniji i omogućava se školama da same postave pravila po kojima će se birati učenici koji se upisuju **u njih**.

Ovaj prijedlog ne uključuje nikakvu akciju Ministarstva (osim održavanja baze podataka iz točke 7., ukoliko se odluči da se ide na tu varijantu). Propisuju se pravila, a sve ostalo je na školama koje su se, podsjećam, za ovakav sustav javile DOBROVOLJNO.

PRIJEDLOG

za postupak prijave i upisa u prvi razred srednjih škola za nastavnu godinu 2012/13.:

1.

Škole provode postupak kao i do sada, tako da se prijavljeni učenici razvrstavaju na temelju završnih ocjena iz 7. i 8. razreda osnovne škole.

2.

a) Srednje škole koje to žele, u sklopu razredbenog postupka mogu organizirati i razredbeni ispit koji će se pisati nakon prijave, a prije upisa u školu. Rezultati razredbenog ispita će sudjelovati u ukupnom broju bodova u određenom postotku, dok će ostatak bodova činiti ocjene iz osnovne škole. Postotak bodova koji nosi razredbeni ispit može odrediti Ministarstvo ili tu odluku može prepustiti školama. U bilo kojoj varijanti taj postotak nikako ne bi trebao biti manji od 50%, a preporuča se 60%.

b) Odluku o tome hoće li škola organizirati i razredbeni ispit odluku donosi Nastavničko vijeće škole.

3.

Škole koje organiziraju postupak razredbenih ispita, taj postupak provode samostalno i autonomno, eventualno uz koordinaciju s drugim školama ukoliko se tako dogovore.

4.

Učenici se mogu prijaviti za upis u više srednjih škola.

5.

a) Svi razredbeni ispiti u Hrvatskoj pišu se u istom tjednu. Raspored po datumima dužni su utvrditi uredi za obrazovanje na razini županija. Raspored se mora sastaviti tako da učenicima koji su se prijavili na više škola omogući pisanje što većeg broja razredbenih ispita u više škola. Ukoliko Ured za obrazovanje ne sastavi raspored, škole su slobodne odrediti datum razredbenog ispita po svom nahođenju.

b) Predmeti koji se obavezno provjeravaju u razredbenom ispitu su hrvatski jezik i matematika. Ostale predmete škole mogu odabrati po vlastitom nahođenju. Ministarstvo može, a ne mora, propisati dodatne predmete za pojedine školske smjerove.

6.

Škole mogu, a ne moraju dozvoliti prenošenje bodova s razredbenog ispita koji se pisao u drugoj školi. Također mogu, a ne moraju, odlučiti korigirati bodove s tih

drugih ispita za neki postotak. Tu odluku, zajedno s kriterijem korekcije, moraju službeno i pravovremeno objaviti. Pravovremeno znači prije početka roka za prijave, dakle bar tjedan dana prije početka pisanja svih razredbenih ispita u državi.

7. *Upisi nakon razredbenog postupka mogu se riješiti na dva načina.*

a) MZOS će u što bržem roku sastaviti središnji informatički sustav sličan (gotovo identičan) Nacionalnom informacijskom sustavu prijava na visoka učilišta (NISPNU) uz pomoć kojeg se učenici nakon državne mature upisuju na visoka učilišta. Učenici bi napisali listu preferenci za upis u srednju školu i upisali u prvu školu na listi u koju su ostvarili pravo upisa, a lista bi se automatski korigirala s obzirom na učenike koji su pisali ispit u toj školi, a ostvarili su upis u drugoj školi koja se na njihovoj listi nalazi na boljem mjestu.

Ukoliko MZOS ne napravi potrebne predradnje kako bi se sustav NISPNU prilagodio upisu u srednje škole, predlaže se drugi način reguliranja upisa:

b) Tjedan nakon razredbenog ispita, unutar jednog upisnog roka koji traje pet dana raspisuju se krugovi upisa: prvi krug je ponedjeljak i utorak, drugi krug je srijeda, treći krug je četvrtak, četvrti krug je petak. Ukoliko škola popuni upisnu kvotu prije isteka posljednjeg kruga, može proglasiti kraj upisnog roka. Škola objavljuje popis kandidata kojima je odobren upis u pojedinom krugu najkasnije prethodnog radnog dana poslijepodne (popis učenika koji se mogu upisati u prvom krugu objavljuje se u petak poslijepodne; popis onih koji se upisuju u drugom krugu u utorak poslijepodne; popis onih koji se upisuju u trećem krugu u srijedu poslijepodne; popis onih koji se upisuju u četvrtom krugu u četvrtak poslijepodne). Učenik koji je ostvario pravo na upis u nekom krugu mora to pravo i ostvariti u tom krugu. U suprotnom gubi pravo na upis. O iznimkama konačnu odluku donosi škola na temelju molbe učenika.

Škola može, a ne mora, propisati bodovni prag strože od početnog broja upisnika. Na primjer, ako škola upisuje 100 učenika, bodovni prag se može postaviti na prvih 60 (kako bi se ostatak popunio u drugom krugu boljim učenicima iz drugih škola).

Škole mogu, a ne moraju, objaviti dodatni VIŠI bodovni prag (dakle, mogu imati dva praga) za učenike prijavljene u DRUGE škole koji će se moći upisati odmah u prvom krugu . (Dakle, ako se učenik s originalnim dokumentima prijavio u školu A, a zahvaljujući objavljenim rezultatima shvati da se sa svojim bodovima može odmah upisati u školu B u koju se prijavio s kopijama dokumenata, će to odmah znati).

Vremenik

ODMAH - Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta objavljuje preliminarna pravila sustava razredbenih ispita uz napomenu da će se neki detalji možda promijeniti u sljedećih nekoliko mjeseci.

Najkasnije do **15. travnja** - MZOS objavljuje konačna pravila za škole koje će provoditi razredbene ispite

Najkasnije do **1. svibnja** - škole koje se odluče za provođenje razredbenih ispita o tome obavještavaju nadležne institucije - urede za obrazovanje i MZOS - te javnost

Najkasnije do **15. svibnja** - uredi za obrazovanje na razini županija sastavljaju raspored pisanja razredbenih ispita

Najkasnije do **1. lipnja** - u županijama u kojima uredi za obrazovanje nisu obavili svoj posao škole objavljuju datume ispita

* **18-21. lipnja** - prijave za upis

* **26-29. lipnja** - razredbeni ispiti

* **2-6. srpnja** - upisi

* Datumi prijave, ispita i upisa mogu se i odgoditi za jedan tjedan ukoliko se u toku javne rasprave pokaže da je tako bolje

Obrazloženje po točkama:

Ad 1.

S obzirom da je riječ o eksperimentalnom / prijelaznom periodu, kao i s obzirom da bi bilo dobro sustav uvesti u najkraćem mogućem roku, treba ostaviti mogućnost školama koje nisu u mogućnosti organizirati razredbene ispite da ih ove godine (a možda i sljedeće) preskoče. Isto tako, neke, manje atraktivne škole, možda nikada neće imati potrebu za ovakvom klasifikacijom učenika i možda se može razmisliti da, dugoročno, samo neki profili škola budu obavezni organizirati razredbene ispite.

Ad 2.

a) Može se propisati da rezultati ispita čine 60% bodova za upis, a ocjene iz osnovne škole 40%. Takav sustav je bio na snazi prije 20 godina, a nedavna studija Fakulteta elektrotehnike i računarstva je pokazala da ocjena koja je 40% sastavljena od ocjena iz

srednje škole, a 60% na temelju rezultata s prijemnog ispita pokazuje najbolju prognostičku vrijednost. Varijanta ovog prijedloga je da se propiše da postotak bodova koji će se dobivati od razredbenog ispita bude između 10 i 50% i dozvoliti da svaka škola odluči za sebe na temelju svojih potreba. S obzirom na trenutni trend "hiperodlikaša", možda bi bilo i bolje postotak bodova iz OŠ privremeno smanjiti dok se trend ne prekine.

b) Iako je ravnatelj taj koji je odgovoran za funkcioniranje škole, odluku o tome hoće li škola raspisivati razredbeni ispit bolje je ostaviti nastavnicima. Naime, nastavnici su ti koji najviše osjećaju posljedice te odluke i oni su najnezadovoljniji kad se na kraju godine vrše pritisci da se nekome tko to nije zaslužio pokloni dvojka. Ako nastavnici kao najmjerodavniji, na temelju svog iskustva u neposrednom radu s učenicima, ne vide potrebu za razredbenim ispitom, onda se tome treba povinovati.

Ad 3.

Dobar dio argumentacije za ovu točku iznesen je u uvodnom dijelu obrazloženja. Svaka škola odgovorna je za učenike koje upisuje i zato treba omogućiti određenu autonomiju pri izboru profila učenika koji se tu upisuju. Također, pretjerana regulacija i unifikacija od strane prosvjetnih vlasti uglavnom se do sada pokazala promašenom i zato bi se sada moglo pokušati s drugačijim pristupom.

Ad 4.

Odluka da se učenik može prijaviti u samo jednu školu je isključivo birokratska, ne pomaže obrazovnom sustavu i jedino čemu doprinosi je smanjenju administrativnih obaveza, ali na veliku štetu učenika. Zbog ovoga mnogi su prisiljeni previše kalkulirati s odlukom i na kraju odabrati "najmanje zlo", a ne školu koja najbolje odgovara profilu učenika.

Ad 5.

a) Može se iznijeti kritika da, kod velikog broja škola u koje se učenik može prijaviti, nije moguće sastaviti takav raspored pisanja ispita u svim školama i da se učenik efektivno neće moći prijaviti u sve škole u koje želi, što je apsolutno točno. Međutim, s obzirom da je trenutno na snazi sustav u kojemu se učenik može prijaviti u samo **jednu** školu, pa ako u toj školi ne prođe, mora čekati jesenski rok, čak i varijanta B ovog prijedloga je svakako korak naprijed.

Što se tiče sastavljanja rasporeda, treba imati na umu da nijedan raspored nikad neće biti savršen i da će uvijek biti određen broj nezadovoljnih. Taj broj se može minimizirati tako da se iznese preporuka da što manje istovrsnih škola ima razredbene ispite istog dana tako da, ako je učenik zainteresiran za upisivanje gimnazije, može pisati ispite u što više gimnazija tokom tjedna, a ne da, recimo, sve gimnazije u gradu (ako ih ima više) organiziraju ispit istoga dana.

b) Svaka škola je najbolje upoznata sa svojim rasporedom, znanjima koja se u njoj stječu te potrebnim **predznanjima** koja su za tu školu potrebna. Na određenoj razini s tim informacijama su upoznate i "više instance", ali ne u toliko detalja i s tolikim uvidom u

materiju. Zbog toga školi treba prepustiti da sama odlučuje što moraju znati učenici koji se upisuju. Čak i u minimalnom slučaju, i ispit samo iz hrvatskog i matematike je bolja provjera od nikakve.

Ad 6.

Ukoliko je više istovrsnih škola bilo prisiljeno organizirati ispit u isto vrijeme, te škole mogu odlučiti priznati bodove s ispita iz tih drugih škola. Štoviše, te se škole mogu dogovoriti i sastaviti identičan ispit pri čemu će biti trivijalno usporediti učenike koji su se prijavili u različite škole. (Dalje, izuzetak od preporuke iz **točke 5.** može biti da, ako se određen broj škola dogovori da će sastaviti identičan ispit i bodovati ga na isti način, te škole pišu ispit u isto vrijeme.) Sustav za rangiranje i upisivanje učenika prijavljenih u različite škole, a koji su pisali identične ispite, može se razraditi naknadno, izuzimajući neka pravila iz ovog prijedloga.

Preporuka: Ukoliko škole nisu sastavile identične ispite, neke od njih mogu odlučiti priznati rezultate ispita u drugim školama. Za različite ispite rezultati učenika mogu se, za svrhu prenošenja u drugu školu, naknadno "normirati" za svaki pojedini predmet tako da se učeniku koji je prvi na ljestvici dodijeli 100%, a svim ostalim učenicima proporcionalno manje. (Dakle, ako je prvi učenik na ljestvici na ispitu postigao 80 od mogućih 90 bodova, taj rezultat postaje "100%". Učenik koji je na istom ispitu postigao 60 bodova sada ima "75%". Ovo sve zajedno nije matematički, pedagoški, statistički savršeno, ali je svakako **bolje od bilo kojeg postojećeg sustava.**) Učenik koji se ide upisati u drugu školu, tamo donosi potvrdu s **gore opisanim postotkom riješenosti na testu**, a ne apsolutni broj bodova.

Ad 7.

Najjednostavnije i najelegantnije za sve sudionike sustava bilo bi da se napravi središnji računalni sustav sličan onome za upise na fakultete. Najveći problem s ovime je što cijela procedura mora čekati da se taj sustav napravi i testira, što u hrvatskim okolnostima može završiti zna se kako. Pričuvna procedura je prilično složena, iako, razlomljena na pojedinačne sekcije, za pojedine sudionike sustava ne bi trebala predstavljati problem